

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Neziskové organizace a vývoj jejich role

Non-profit organization and their role development

Patrik Rychlý

Plzeň 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Patrik RYCHLÝ**
Osobní číslo: **K14B0292P**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Neziskové organizace a vývoj jejich role**
Zadávající katedra: **Katedra podnikové ekonomiky a managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Stručně charakterizujte základní rysy a druhy neziskových organizací.
2. Shrňte legislativní změny týkajících se neziskových organizací.
3. Analyzujte vliv legislativních změn na neziskový sektor.
4. Shrňte řešenou problematiku.

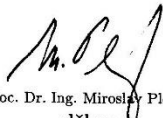
Rozsah grafických prací: **neuveden**
Rozsah kvalifikační práce: **40 - 60**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **FRIČ, Pavol a GOULLI, Rochdi.** *Neziskový sektor v ČR.* Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-04-1.
- **POSPÍŠIL, Miroslav et al.** *Neziskové organizace a jejich funkce v občanské společnosti.* Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru, 2009. ISBN 978-80-904150-3-4.
- **REKTOŘÍK, Jaroslav et al.** *Organizace neziskového sektoru.* Brno: Ekopress, 2001. ISBN 80-86119-41-6.
- **STEJSKAL, Jan.** *Ekonomika neziskové organizace.* Pardubice: Junák a Koalice nevládek Pardubicka, 2010. ISBN 978-80-86825-55-7.
- **ČEPELKA, Oldřich.** *Průvodce neziskovým sektorem Evropské unie.* 1. vydání. Liberec: Obč. sdružení Omega, 2003. ISBN 80-902376-3-0.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Čestmír Jarý**
Katedra ekonomie a kvantitativních metod

Datum zadání bakalářské práce: **23. října 2017**
Termín odevzdání bakalářské práce: **23. dubna 2018**

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Doc. PaedDr. Dana Egerová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Neziskové organizace a vývoj jejich role“

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne:

.....

Podpis autora

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval PhDr. Čestmíru Jarému za odborné vedení mé bakalářské práce, za konzultace a cenné rady, které mi k jejímu vypracování pomohly.

OBSAH

ÚVOD	8
1. NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.....	9
1.1. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ	9
1.1.1. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ PODLE PRINCIPU FINANCOVÁNÍ	9
1.1.2. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ PODLE PESTOFFA.....	11
2. HISTORIE NEZISKOVÉHO SEKTORU	15
2.1. NEZISKOVÝ SEKTOR DO 18. STOLETÍ	15
2.2. NEZISKOVÝ SEKTOR V 18. A 19. STOLETÍ	16
2.3. NEZISKOVÝ SEKTOR VE 20. STOLETÍ.....	17
3. NEZISKOVÝ SEKTOR	20
3.1. ORGANIZACE SOUKROMÉHO NEZISKOVÉHO SEKTORU	20
3.2. ORGANIZACE VEŘEJNÉHO NEZISKOVÉHO SEKTORU	23
4. LEGISLATIVNÍ VÝVOJ NNO PO ROCE 1989.....	26
4.1. VYBRANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY DO 31. PROSINCE 2013.....	26
4.1.1. OBČANSKÁ SDRUŽENÍ A JEJICH ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY	27
4.1.2. SDRUŽENÍ BEZ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY.....	29
4.1.3. ZÁJMOVÁ SDRUŽENÍ PRÁVNICKÝCH OSOB	29
4.1.4. PROFESNÍ KOMORY	30
4.1.5. OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI.....	31
4.1.6. NADACE A NADAČNÍ FONDY	33
4.1.7. POLITICKÉ STRANY A Hnutí.....	35
4.1.8. CÍRKVE A NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI.....	37
4.2. VYBRANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY OD 1. LEDNA 2014.....	39
4.2.1. SPOLKY A POBOČNÉ SPOLKY (DŘÍVE OBČANSKÁ SDRUŽENÍ A JEJICH ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY).....	40

4.2.2.	SPOLEČNOSTI (DŘÍVE SDRUŽENÍ BEZ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY)	40
4.2.3.	ZÁJMOVÁ SDRUŽENÍ PRÁVNICKÝCH OSOB	41
4.2.4.	OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI.....	41
4.2.5.	NADACE A NADAČNÍ FONDY	41
4.2.6.	POLITICKÉ STRANY A Hnutí.....	42
4.2.7.	ÚSTAVY	43
5.	DOPADY VYBRANÝCH LEGISLATIVNÍCH ZMĚN NA NNO	44
	ZÁVĚR	48
	SEZNAM TABULEK.....	50
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	50
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	51
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
	ABSTRAKT.....	58
	ABSTRACT	59

ÚVOD

Pro vypracování bakalářské práce jsem si zvolil téma „Neziskové organizace a vývoj jejich role“. Důvodem k této volbě byla nejen zajímavá různorodost a historie organizací působících v neziskovém sektoru, ale také můj zájem o dobročinnost.

Ačkoliv se neziskové organizace zakládají za účelem dosažení různých cílů, základ těchto organizací je vždy stejný. Jsou to občané motivovaní tendencí shromažďovat se a spojovat z důvodu totožných zájmů a společných cílů. Díky těmto lidem mají neziskové organizace dlouhou, silnou tradici, která pomohla těmto organizacím překonat mnoho historických okolností, které mohly znamenat jejich úplný zánik.

Hlavním cílem této bakalářské práce bude zmapovat a zanalyzovat vybrané legislativní změny nestátních neziskových organizací a jejich vybrané dopady na tyto organizace, uskutečněné v období od roku 1989 až do současnosti.

V první kapitole této bakalářské práce bude prostřednictvím základních druhů teoretického členění vymezen prostor národního hospodářství, ve kterém neziskové organizace působí. Druhá kapitola této práce pak bude věnována historii neziskových aktivit v českých zemích, a to od dob středověku až do pádu komunistického režimu roku 1989. Další kapitola se bude zabývat výkladem základních pojmů týkajících se neziskového sektoru. Čtenáři blíže zcharakterizuje organizace neziskového soukromého sektoru, a stručně přiblíží členění těchto organizací podle globálního charakteru na veřejně prospěšné a vzájemně prospěšné společnosti. Dále zcharakterizuje také neziskový veřejný sektor. Čtvrtá kapitola této práce bude věnována vývoji právních předpisů týkajících se nestátních neziskových organizací, a to se zaměřením na vybrané legislativní změny, které měly na činnost nestátních neziskových organizací největší vliv. Vzhledem k zásadnímu právnímu mezníku, vzniklému rekodifikací soukromého práva roku 2014, je tato kapitola dělena na legislativní vývoj před touto rekodifikací a po ní. V poslední kapitole pak budou zanalyzovány a zhodnoceny dopady vybraných legislativních změn na různé právní formy nestátních neziskových organizací.

1. NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

V zájmu patřičného pochopení funkce a činnosti neziskových organizací, považují za důležité vymezit prostor národního hospodářství, ve kterém tyto organizace působí. Národním hospodářstvím se rozumí souhrn všech hospodářských činností, které jsou prováděny na území určitého státu třemi ekonomickými subjekty. Těmito subjekty jsou domácnosti, podniky a stát.¹

1.1. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Národní hospodářství je možné členit podle různých kritérií. Nejčastěji se lze setkat s členěním dle typu hospodářského odvětví, sektoru, vlastnictví a financování. Pro účely této práce je však nejvhodnějším způsobem členění národního hospodářství to, které zohledňuje princip financování.²

1.1.1. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ PODLE PRINCIPU FINANCOVÁNÍ

Národní hospodářství lze v závislosti na principu financování rozdělit na ziskový a neziskový sektor. Pod ziskový sektor lze podřadit ty subjekty, jejichž hlavním cílem a činností je generování zisku. Tento sektor národního hospodářství je pak financován z prodeje statků, které tyto subjekty sami produkují nebo distribuují. Přestože neziskové organizace mohou také generovat zisk, nejsou součástí ziskového sektoru, a proto se jím nadále nebudou zabývat.

Neziskový sektor, naproti tomu, směřuje k dosažení přímého užitku, který má zpravidla podobu veřejné služby. Subjekty neziskového sektoru získávají prostředky potřebné k produkování statků a též k zajištění činnosti přerozdělování veřejných financí. Tuto oblast národního hospodářství lze dále dělit, a to na veřejný sektor, soukromý sektor a sektor domácností.

¹Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 13). Praha: Ekopress.

²Tetřevová, L. (2008). *Veřejná ekonomie* (s. 19). Praha: Professional Publishing.

Obrázek č. 1: Členění národního hospodářství podle principu financování

Zdroj: Rektořík (2010) podle Strecková Yvonne (1998)³

Neziskový veřejný sektor, někdy označovaný jako vládní sektor, je tvořen vládními neziskovými organizacemi, které jsou financovány z veřejných finančních zdrojů, a proto podléhají veřejné kontrole. Tyto organizace se podílejí především na výkonu veřejné správy. Jejich hlavním cílem je pak uspokojování společenských i individuálních potřeb.

Do soukromého neziskového sektoru, také označovaného jako třetí sektor, spadají nestátní neziskové organizace (dále také „NNO“). Tyto organizace jsou vytvářeny osobami, jejichž společným cílem je spolupráce v určité oblasti zájmu. Třetí sektor je financován převážně ze soukromých finančních zdrojů, vyloučen však není ani příspěvek ze zdrojů veřejných, například v podobě subvence.⁴

Poslední součástí neziskového sektoru je sektor domácností. Jeho význam spočívá především ve formování občanské společnosti, jejíž kvalita pak odráží kvalitu neziskových organizací. Do tohoto sektoru spadají jednotlivci i rodiny, které svou účastí na koloběhu finančních toků, vytvářením poptávky po zboží a službách, a vytvářením výrobních faktorů plní významnou úlohu.⁵

³Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 13). Praha: Ekopress.

⁴Ibid. (s. 13-14).

⁵Tetřevová, L. (2008). *Veřejná ekonomie* (s. 27). Praha: Professional Publishing.

Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 14). Praha: Ekopress.

1.1.2. ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ PODLE PESTOFFA

Nejpoužívanější členění národního hospodářství vytvořil švédský ekonom Victor Alexis Pestoff. Pestoffův model „trojúhelníkového blahobytu“ (Welfare triangle) vytvořený v roce 1995 vyobrazuje plochu trojúhelníku, do kterého jsou zakresleny tři přímkové čáry, které znázorňují kritéria:

- Kritérium vlastnictví, které dělí národní hospodářství na sektor soukromý a sektor veřejný.
- Kritérium financování provozu a rozvoje, které rozděluje národní hospodářství na sektor ziskový a sektor neziskový.
- Kritérium míry formalizace, které dělí národní hospodářství na sektor formální a sektor neformální.

Zmíněná kritéria rozdělují trojúhelník na čtyři sektory:

- ziskový soukromý sektor
- neziskový veřejný sektor
- neziskový soukromý sektor
- sektor domácností⁶

V první fázi se trojúhelník rozdělí vodorovnou přímkou představující kritérium vlastnictví. Z horní části vzniká veřejný sektor, ze spodní části sektor soukromý. V další fázi, kdy přímková čára představující kritérium financování provozu a rozvoje protne spodní a pravou hranu trojúhelníku, vzniká vlevo sektor neziskový a vpravo sektor ziskový. V pravé spodní části vzniká soukromý ziskový sektor, který už se dále nemění. Ve třetí fázi vznikají zbylé tři sektory, když přímková čára představující míru formalizace protne spodní a levou hranu trojúhelníku. Vznikají tak neziskový veřejný sektor v horním rohu, neziskový sektor domácností v levém spodním rohu a soukromý sektor uprostřed.⁷

⁶Boukal, P., & Vávrová, H. (2007). *Ekonomika a financování neziskových organizací* (s. 9-10). Praha: Oeconomica.

⁷Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 14-17). Praha: Ekopress.

Obrázek č. 2: Pestoffův model „trojúhelníkového blahobytu“

Zdroj: Rektořík (2010) podle Pestoff (2005)⁸

Hranice mezi sektory jsou velmi neurčité, a proto se jednotlivé sektory mohou navzájem ovlivňovat a prolínat. Model umožňuje dobře znázornit procesy a vztahy, které jsou mezi jednotlivými sektory.

Hranice mezi sektory:

- Hranice mezi formálním a neformálním sektorem určuje, o který právní subjekt se jedná. Do formálního sektoru spadají právnické osoby, zatímco do neformálního spadají ta seskupení, která nebyla založena či zřízena podle platné legislativy.
- Mezi ziskovým a neziskovým sektorem je rozhodující, za jakým účelem byla organizace založena, tedy zdali je jejím cílem dosažení zisku, nebo naopak dosažení maximálního užitku.

⁸Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*, 3. aktualizované vydání (s. 16). Praha: Ekopress.

- Mezi veřejným a soukromým sektorem je rozhodujícím faktorem subjekt, který organizaci založil, vlastní ji a dále ji spravuje. K určení charakteru subjektu je důležitá právní úprava, která je v této oblasti obvykle nejasná.⁹

Podle Pestoffa existují také smíšené a hraniční organizace, které jsou v modelu též vyznačeny. Jedná se o ty organizace, které jsou svými vlastnostmi nejzajímavější. Jejich činnosti a poslání se totiž mezi vymezenými sektory překrývají. Smíšené a hraniční organizace tedy jinými slovy mohou mít vlastnosti zkombinované z více sektorů.

Za smíšené organizace Pestoff označuje jednak ty, které jsou veřejné, neziskové a neformální, jako například jednorázový neinstytucionalizovaný poradní sbor při místní samosprávě. Dále organizace veřejné, ziskové a formální, jako například státní podnik, který byl založen za účelem podnikání. Jednak také organizace soukromé, ziskové a neformální, jako například drobná výroba a prodej předmětů v rámci sousedských vztahů.

Ve vztahu mezi veřejným (státním) neziskovým sektorem a soukromým (nestátním) neziskovým sektorem jde zejména o jednostrannou finanční podporu směřující vůči NNO. Tato finanční podpora ze strany státu může mít podobu grantů a dotací, ale také daňových slev a osvobození. Soukromý neziskový sektor je však zároveň ovlivňován regulačními opatřeními ze strany státu. Hraničními subjekty mezi veřejným a soukromým neziskovým sektorem jsou NNO zřízené státem, jako například profesní komory, které jsou neziskové a formální.¹⁰

Vztah neziskového sektoru domácností a soukromého neziskového sektoru je důležitý zejména pro soukromý neziskový sektor. Domácnosti totiž tento sektor zásobují jednak finančními zdroji, a dále také lidskými zdroji v podobě dobrovolníků. Bez těchto zdrojů od domácností by se soukromý neziskový sektor nemohl plně rozvíjet. Domácnosti zároveň tento sektor částečně financují prostřednictvím placení daní a členských příspěvků. Neziskový sektor domácností také působí jako klientela soukromého

⁹Škarabelová, S. (2005). *Definice neziskového sektoru: sborník příspěvků z internetové diskuze CVNS* (s. 35). Praha: Professional Publishing.

¹⁰Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 17-20). Praha: Ekopress.

Škarabelová, S. (2005). *Definice neziskového sektoru: sborník příspěvků z internetové diskuze CVNS* (s.34-37). Praha: Professional Publishing.

neziskového sektoru, neboť nakupuje a spotřebovává jeho služby. Hraničními subjekty mezi výše uvedeným formálním a neformálním sektorem, mohou být například sousedské spolky, které přecházejí z neformální na formální podobu, ale zůstávají soukromé a neziskové.

Vztahy mezi soukromým neziskovým sektorem a soukromým ziskovým sektorem mohou být kladné, někdy však nebývají příliš přátelské. Soukromý ziskový sektor může neziskový podporovat formou sponzorství. Na druhou stranu se však tyto dva sektory mohou stát vzájemnými konkurenty, a to například mají-li shodnou hlavní činnost nebo při získávání financí z veřejných rozpočtů. Firmy ze ziskového sektoru se totiž mohou snažit například o podobné daňové podmínky, jako mají organizace v neziskovém sektoru. Hraničními subjekty mezi výše uvedeným ziskovým a neziskovým sektorem jsou například družstva nebo firemní nadace, které jsou soukromé a formální.¹¹

¹¹Hyánek, V. (2011). *Neziskové organizace: teorie a mýty* (s. 14). Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta.

Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 18). Praha: Ekopress.

2. HISTORIE NEZISKOVÉHO SEKTORU

V minulosti byly organizace zabývající se dosažením veřejného užitku označovány mnoha názvy, které se dnes již neužívají nebo jsou dávno zapomenuty. Takovými historickými názvy jsou v případě NNO například tovaryšstva, legie, cechy, salony, bratrstva nebo také vzdělanecké akademie. Další občanské aktivity byly v 18. až 20. století známy například pod názvy společenstvo, beseda, matice, spolek, aliance, hromada, sbor, komunita, pořádek a mnoho dalších.¹²

2.1. NEZISKOVÝ SEKTOR DO 18. STOLETÍ

Neziskové organizace se v různých podobách a formách objevovaly již před tisíci lety. Ačkoliv tyto první podoby neziskových organizací nelze plnohodnotně srovnávat s organizacemi dnešními, lze říci, že fungovaly na obdobných principech. Základním charakteristickým rysem těchto aktivit bylo totiž i tehdy dosažení určitého společného cíle či zájmu.

Lidé měli již v dobách pravěku tendenci sdružovat se a žít ve skupinách, a to zejména z důvodu efektivnější obrany proti nepřítelům a snazšího obstarávání potravy. Později se lidé začali spojovat k naplnění veřejně prospěšných cílů. Zpočátku však bylo takové sdružování výsadou pouze privilegovaných společenských vrstev. Ve starém Římě směli zájmové a stavovské spolky zakládat výhradně svobodní římské občané. Byli to tak zejména bohatí plebejci, kdo zřizoval například fundace s cílem podporovat talentované umělce své doby. Jedním z těchto plebejců byl také Gaius Cilnius Maecenas, podle kterého vzniklo české slovo mecenáš.¹³

V dalších staletích bylo sdružování stále výsadou vyšších společenských stavů, mezi které patřil pouze panovník, šlechta a církve. Z tohoto důvodu byly od dob středověku až do konce 17. století nejdůležitějšími subjekty zajišťujícími obecně prospěšné činnosti církve a majetní lidé, kteří z vlastní vůle církve v těchto záležitostech finančně podporovali. Pro tyto počiny se pak vžil označení filantropie.¹⁴

¹²Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 27-28). Praha: Oeconomica.

¹³Ibid. (s. 27-28).

¹⁴Novotný, J. (2004). *Ekonomika a řízení neziskových organizací (zejména nevládních organizací)* (s. 11). Praha: Oeconomica.

Pojem filantropie pochází z řeckých slov *filos* a *antropós*, přičemž doslova znamená „láska k člověku“. Filantropie je někdy označována také jako lidumilnost. Jejím smyslem je dobročinnost a také podpora potřebných, a to jak finanční, tak ve formě darování služeb, zboží nebo i času. Člověka, který se tímto způsobem snaží zlepšovat kvalitu života druhých lidí, společnost označuje jako filantropa.¹⁵

Jak již bylo uvedeno výše, v dobách středověku se filantropickými aktivitami zabývaly zejména církve, pro které bylo konání veřejného dobra a zajišťování péče o potřebné hlavním smyslem jejich činnosti. V plnění obecně prospěšných činností během středověku sehrály důležitou roli tzv. špitály. Již ve 12. století začala církve zřizovat při církevních klášterech první z nich. Původním záměrem špitálů bylo poskytování zázemí křesťanským poutníkům, později však jeptišky a mniši začali pečovat také o staré či nemocné lidi a opuštěné děti. Také Řád maltézských rytířů provozoval špitály už během 12. století. Tento řád existuje dodnes a mimo jiné i v rámci dobročinnosti spolupracuje s přibližně 80 státy po celém světě. Každoročně vydá kolem 250 milionů americký dolarů na hmotnou a finanční pomoc a provozuje přibližně 350 nemocničních zařízení.¹⁶

Agendu filantropických činností za dob středověku i raného novověku lze rozdělit na dvě široké oblasti zájmů, a to na obecně humanitární dobročinnost na jedné straně a dobročinnost spojenou se záležitostmi duchovními na straně druhé. Zatímco obecně humanitární činnost zajišťovaly zejména výše uvedené špitály, duchovní dobročinnost směřovala k zabezpečení náboženských potřeb, jako například k zakládání chrámů a klášterů, nebo k zajištění pravidelného konání mší.¹⁷

2.2. NEZISKOVÝ SEKTOR V 18. A 19. STOLETÍ

V 18. století kleslo vlivem osvícenství postavení církve a s ním i její vliv na společnost a stát. Tím došlo k procesu sekularizace, tedy k rozluce církve a státu. Do veřejně

¹⁵Donorsforum. (nedatováno). *Definice filantropie*. Cit. 16. 2. 2018, dostupné z Maentiva: <http://www.maentiva.com/o-nas/filantropie/definice-filantropie>

¹⁶Velvyslanectví České republiky při Svatém stolci. (nedatováno). *Suverénní řád maltézských rytířů*. Cit. 17. 2. 2018, dostupné z Ministerstvo zahraničních věcí: https://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_suverennim_radu_maltezskych_rytiru/o_s_r_m_r.htm
1

¹⁷Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 33-34). Praha: Eurolex Bohemia.

prospěšných činností se pak začaly čím dál tím více zapojovat organizace mimocírkevní. Stát postupně zvyšoval svou moc nad církví a zároveň oslaboval její vliv v oblasti sociální péče a vzdělávání. V důsledku reformy Josefa II. bylo v českých zemích zrušeno mnoho mnišských bratrství a klášterů. Z církevních škol se staly školy městské. Majetek zrušených církevních institucí byl zkonfiskován státem a odevzdán světským nadacím a charitám, nad kterými byl stanoven dohled zemské vlády.¹⁸

V období národního obrození došlo k výraznému rozkvětu spolkové činnosti, když začalo vznikat mnoho občanských asociací, spolků a nadací. Ty svou činnost soustředily i na podporu jiných oblastí než jen na sociální a zdravotní péči. Zabývaly se v rámci národnostně emancipačních snah například podporou umění, vzdělání, kultury a vědy.¹⁹ Vznikaly však také spolky hasičů, spolky tělocvičné a okrašlovací, pěvecké sbory a jiné. Popularitu sdružování v této době nám přibližují počty těchto spolků. Zatímco v sedmdesátých letech 19. století bylo v českých zemích činných více než 3 000 spolků, v devadesátých letech téhož století jich bylo již více než 10 000, přičemž jejich počet stále vzrůstal. Řada organizací vzniklých v této době existuje i přes mnoho společenských změn až dodnes. Jde například o spolek Mánes, Sokol, Hlávková nadace aj. V letech 1843, 1849 a 1852 vznikly některé zákony a dekrety regulující spolky, ale až v roce 1867 vznikl zákon o spolkovém právu, který obsahoval stěžejní úpravu.²⁰

2.3. NEZISKOVÝ SEKTOR VE 20. STOLETÍ

Po vzniku první Československé republiky v roce 1918 se otevřel prostor pro svobodnou činnost různých soukromých dobrovolných iniciativ. Začaly vznikat další organizace, jejichž organizační forma byla různorodá. Jednalo se především o soukromé, národnostní, náboženské a obecní organizace, a také spolky s charakterem polooficiálním. Šlo například o Zemské a Okresní péče o mládež, Československý červený kříž nebo

¹⁸Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 17-18). Praha: Eurolex Bohemia.

Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 27). Praha: Oeconomica.

¹⁹Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 33). Praha: Ekopress.

²⁰Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 18). Praha: Eurolex Bohemia.

Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 29-30). Praha: Oeconomica.

Masarykovu ligu proti tuberkulóze, a další organizace s širokými kompetencemi. Vznikaly také spolky německé, židovské a rusínské. V tomto období byla seskupení velmi organizovaná, strukturovaná a zahrnovala sítě malých poboček a organizací. Na celkových nákladech tehdejší sociální a humanitární péče se nestátní subjekty podílely 26 %.²¹

Slibný vývoj neziskového sektoru byl přerušen německou okupací v roce 1938 a následně rozpoutanou druhou světovou válkou. Spousta spolků byla zrušena, ale některé byly uznány jako vhodné k přeorganizování na přísně centralizované, hierarchické instituce sloužící státu. Po ukončení druhé světové války se obnovilo přes 10 000 spolků, přičemž některé z nich propadly silnému politickému vlivu, jako například Sokol.

Obnova neziskového sektoru po konci války netrvala nijak dlouho, neboť se roku 1948 moci chopila komunistická strana, která si dobročinnou činnost organizací zcela podřídila a systematicky ji zredukovala. Nestátní neziskové organizace byly zcela nahrazeny státními rozpočtovými a příspěvkovými organizacemi, které poskytovaly veřejně prospěšné služby. Majetek soukromých a církevních organizací i spolků byl zkonfiskován a jednotlivé organizace byly sloučeny pod střešovou organizaci, Národní frontu. Na tuto organizací pak dohlížely výbory komunistické strany. Komunisté navíc zavedli povinné členství předsedy každé společenské organizace v komunistické straně.²²

Tento přísně kontrolovaný režim panoval do první poloviny 60. let minulého století, kdy začala doba politického uvolňování, která vyvrcholila Pražským jarem v roce 1968. V této době vznikaly nové politické strany, pořádaly se sbírkové akce a byla obnovena činnost některých spolků, jako například Sokol a Junák. Tento krátký pokus o vzepjetí se komunistickému režimu byl však zmařen příchodem vojsk Varšavské smlouvy a následným dvacetiletým normalizačním obdobím, které trvalo až do sametové revoluce. Snaha postavit se režimu zapříčinila v tomto období vznik ještě několika nelegálních

²¹Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 18-19). Praha: Eurolex Bohemia.

Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 33). Praha: Ekopress.

²²Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 33). Praha: Ekopress.

Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 19). Praha: Eurolex Bohemia.

občanských organizací, jako například Charta 77 a Několik slov. Tyto organizace se zaměřovaly na prosazování občanských svobod, podporu rodin pronásledovaných z politických důvodů, dodržování lidských práv a také na vydávání časopisů. Během 80. let aktivita občanských sdružení vzrostla a připravila podmínky potřebné pro pád komunistického režimu i liberalizaci poměrů týkajících se neziskového sektoru.²³

²³Třetí patro. (nedatováno). *Historie neziskových aktivit v ČR*. Cit. 19. 2. 2018, dostupné z Třetí patro: <http://www.tretipatro.cz/index.php?cmd=page&id=26>

3. NEZISKOVÝ SEKTOR

Pojmy „neziskový sektor“ a „neziskové organizace“ nemají v českém právním řádu legální definice. Přesto se však tyto pojmy běžně používají. Jsou přitom výsledkem špatného překladu anglického právního výrazu „non-profit“. Vhodnějším překladem tohoto výrazu by totiž bylo označení „nevýdělečné“, neboť subjekty neziskového sektoru zisk generovat mohou. Primárním cílem organizací působících v neziskovém sektoru je dosažení maximálního užitku nebo naplnění určeného cíle. Není však vyloučeno, aby organizace generovala zisk. Pokud organizace zisku dosáhne, je následně omezena tím, že zisk nesmí převést ani jej přerozdělit mezi své členy. Musí jej investovat do organizace a jejího účelu.

Neziskový sektor má ve společnosti významnou roli, neboť je důležitou součástí ekonomického a politického prostředí všech vyspělých zemí. Všechny subjekty neziskového sektoru produkují smíšené statky a vstupují na trh, kde statky nabízejí a poptávají. Neziskový sektor pomáhá státu i trhu tím, že napravuje vládní a tržní selhání. Poskytuje totiž určité služby a statky, které vláda ani trh nedokáže plnohodnotně zabezpečit.²⁴

3.1. ORGANIZACE SOUKROMÉHO NEZISKOVÉHO SEKTORU

Jedná se o organizace, které jsou převážně právníckými osobami. Nejsou založeny za účelem podnikání a tvorby zisku, nýbrž za účelem veřejné prospěšnosti. Tyto organizace mohou být finančně podporovány z veřejných rozpočtů. Organizace soukromého neziskového sektoru také napravují selhání vlády, a to tím, že zajišťují služby, které by jinak musel zvládnout zajistit stát. Šetří tak výdaje, které by stát na zajištění těchto služeb musel vynaložit. Další důležitou funkcí organizací soukromého neziskového sektoru je snižování počtu pracovních míst ve veřejném sektoru.²⁵

²⁴Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 19-22). Praha: Wolters Kluwer.

Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 20). Praha: Oeconomica.

²⁵Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 21-22). Praha: Wolters Kluwer.

Tetřevová, L. (2008). *Veřejná ekonomie* (s. 39). Praha: Professional Publishing.

Organizace, které patří do soukromého neziskového sektoru lze podle amerického sociologa L. M. Salomona charakterizovat pěti společnými rysy:

- Jedná se o skupiny, které mají stálou a formalizovanou strukturu.
- Mají soukromoprávní povahu a nejsou řízené státní správou. Ve vedení těchto organizací sice mohou být státní úředníci, ale nesmí mít mezi vedoucími osobami početní převahu. Ačkoliv jsou to organizace soukromé, mohou být financovány ze státních zdrojů.
- Jsou autonomní, neboť mají své interní předpisy a nejsou řízeny zvenčí.
- Alespoň částečně využívají prvku dobrovolnosti, tedy účasti veřejnosti na svých činnostech, a to například formou dobrovolné práce v zájmu organizace, formou darů aj.
- Pokud tyto organizace dosáhnou v souvislosti se svou činností, jakkoliv vysokého zisku, nemohou jej rozdělit mezi vlastníky či správce organizace. Zisk mohou pouze opětovně použít k plnění cíle daného poslání organizace.²⁶

Neziskové soukromé organizace lze členit podle funkcí, které plní:

- Funkci servisní, která spočívá v přímém poskytování služeb klientům, směřující k přímému řešení veřejných problémů. Organizace nabízejí individuální pomoc cílovým skupinám a snaží se jim tak zlepšovat kvalitu života prostřednictvím poskytování služeb. NNO přitom služby poskytují i těm, kteří za ně nemohou poskytnout odpovídající protiplnění. Organizace plnící servisní funkci poskytují služby převážně v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, vzdělávání nebo humanitární pomoci.
- Advokační funkci spolu se servisní funkcí plní tyto organizace nejčastěji. Tato funkce NNO spočívá ve snaze hájit a prosazovat veřejné zájmy a změny, nebo naopak bránit negativním změnám směřujícím vůči veřejným či soukromým institucím. Advokační funkci je možné rozdělit na dvě subfunkce. Veřejně-politická advokační funkce zahrnuje aktivity, které přímo ovlivňují legislativní a politická rozhodnutí. Občanská advokační funkce, oproti tomu, spočívá ve snaze zvýšit obecné povědomí o určitém problému, vzbudit v občanech větší zájem o danou problematiku a docílit tak mobilizace činností ve prospěch určitého zájmu.

²⁶Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s. 11-12). Praha: Eurolex Bohemia.

- Filantropická funkce spočívá ve finanční i hmotné podpoře veřejně prospěšných aktivit. Jedná se zejména o činnost nadací zřizujících instituce, jako například muzea, nemocnice a další.
- Zájmovou funkci plní v českém neziskovém sektoru nejvíce organizací. Organizace plnící zájmovou funkci pořádají zájmové činnosti buď pouze pro své členy, nebo i pro širší veřejnost. Typičtí představitelé této funkce jsou neziskové organizace v oblasti sportu a kultury, a také zájmové spolky, jako například dobrovolní hasiči.²⁷

Tabulka č. 1: Typologie NNO v ČR podle funkcí

Funkce	Hlavní činnost	Vnitřní struktura
Servisní	Sociální, zdravotní péče Vzdělávání a výzkum Humanitární pomoc a charita Kultura a další	Převážně nečlenské
Advokační	Ochrana životního prostředí Ochrana lidských práv Prosazování rovnosti a nediskriminace Kulturní aktivity Ochrana práv spotřebitelů Ochrana práv menšin a další	Členské i nečlenské
Zájmové	Sport Volný čas Včelaři, myslivci, zahrádkáři Komunitní spolky a další	Členské
Filantropické	Poskytující granty a dary	Převážně nečlenské

Zdroj: Vlastní zpracování dle Sekretariátu RVNNO (2015)²⁸

NNO můžeme členit i podle dalších kritérií. Příkladem lze uvést dělení podle globálního charakteru poslání na organizace vzájemně prospěšné a organizace veřejně prospěšné.

²⁷RVNNO. (2015). *Typologie NNO v ČR podle Státní politiky vůči NNO v letech 2015 - 2020*.

Cit. 22. 2. 2018, dostupné z Nadace neziskovky.cz:

[https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy\\$ch-organizaci/](https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy$ch-organizaci/)

Pospíšil, M. (c2009). *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti* (s. 4-7). Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru.

²⁸RVNNO. (2015). *Typologie NNO v ČR podle Státní politiky vůči NNO v letech 2015 - 2020*.

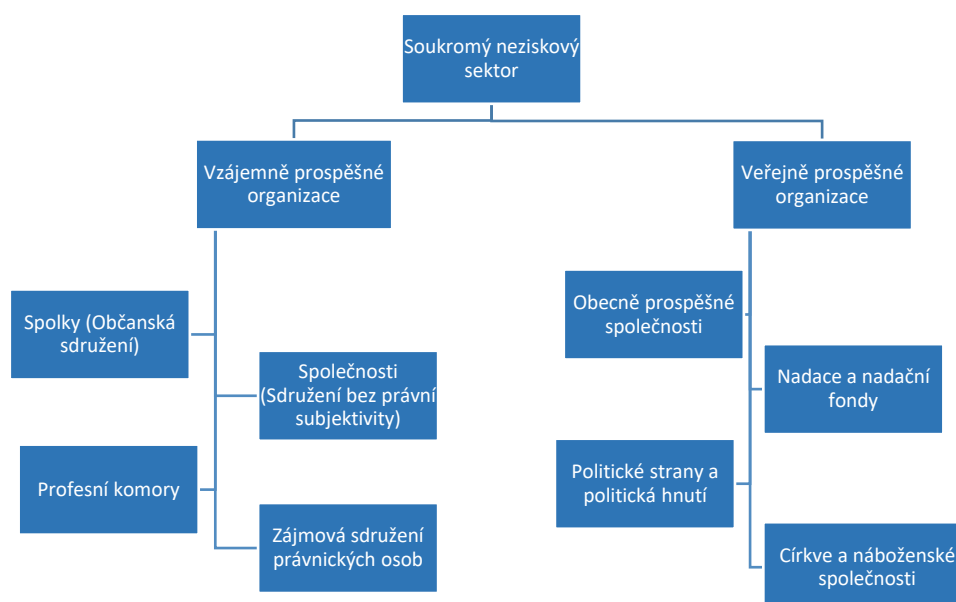
Cit. 22. 2. 2018, dostupné z Nadace neziskovky.cz:

[https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy\\$ch-organizaci/](https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy$ch-organizaci/)

Posláním neziskových organizací vzájemně prospěšných je sloužit zájmům svých členů a jejich blízkých. Za tímto účelem tyto organizace sdružují jednotlivce, kteří mají stejné nebo podobné zájmy, věk, sociální postavení, tělesný či duševní stav a usilují o dosažení určitého cíle. Jde o jednak o spolky a společnosti, dříve známé jako občanská sdružení a sdružení bez právní subjektivity, dále také o zájmová sdružení právnických osob a profesní komory.

Primární snahou veřejně prospěšných neziskových organizací je poskytování veřejně prospěšných služeb, služeb obecných zájmů a produkování statků, které slouží k uspokojení potřeb široké veřejnosti. Jde o obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, politické strany a politická hnutí, církve a náboženské společnosti.²⁹

Obrázek č. 3: Členění neziskového soukromého sektoru

Zdroj: Vlastní zpracování, 2018

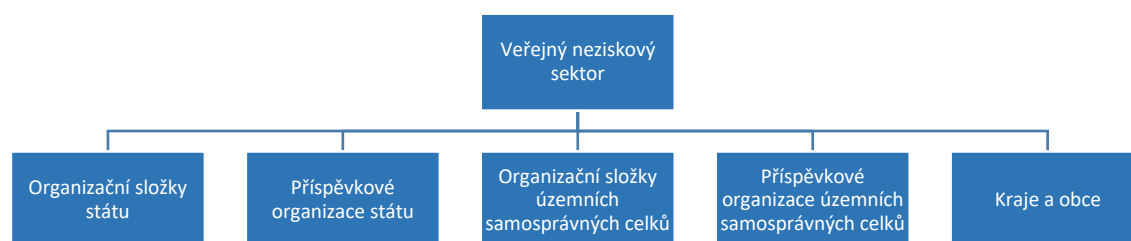
3.2. ORGANIZACE VEŘEJNÉHO NEZISKOVÉHO SEKTORU

Organizace veřejného (vládního) neziskového sektoru jsou zakládány veřejnými subjekty, jako jsou státní orgány, obce a kraje. Tyto subjekty vkládají do jimi založených

²⁹Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 25-26). Praha: Wolters Kluwer.

organizací peněžní prostředky, přičemž neočekávají, že se jim finance v podobě zisku vrátí. Cílem těchto organizací je dosažení přímého užitku prostřednictvím poskytování veřejných služeb. Majetek vložený do těchto organizací zůstává ve správě veřejného subjektu, který danou organizaci založil. Organizace, které lze zařadit do veřejného neziskového sektoru, jsou organizační složky státu a územních samosprávných celků, příspěvkové organizace státu a územních samosprávných celků, kraje a obce.³⁰

Obrázek č. 4: Členění neziskového veřejného sektoru

Zdroj: Vlastní zpracování (2018)

Neziskový veřejný sektor je tedy složen z organizací podřízených či závislých na státu, případně na jiné vládní úrovni, přičemž naplňují následující společné znaky:

- Hlavním posláním jejich činnosti je poskytování nabízených služeb všem, kteří takovou službu potřebují.
- Tyto organizace mají formální strukturu. Jsou podřízeny státní správě nebo samosprávě, přičemž jsou řízeny direktivním způsobem.
- Jejich cílem je uspokojení co nejširšího okruhu potřeb členů společnosti, a to jak společenských, tak i individuálních. I tyto organizace mohou dosahovat zisku, který však musí investovat nazpět do organizace.
- Služby, které tyto organizace poskytují, jsou zajišťovány odborníky v daném oboru.

³⁰Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 11). Praha: Oeconomica.

Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 27). Praha: Wolters Kluwer.

Organizace veřejného neziskového sektoru plní několik následujících funkcí:

- Ekonomickou funkci plní tyto organizace tím, že zajišťují veřejné statky, případně také odstraňují externality vzniklé tržním selháním. Dále také tím, že podporují tvorbu pracovních míst, čímž snižují celkové procento nezaměstnanosti.
- Politická funkce těchto organizací spočívá ve vytváření podmínek k upevnování demokratických základů společnosti, jako je například přístup k informacím či veřejná kontrola. Tyto organizace tak podporují veřejnost v jejím právu účasti na správě věcí veřejných.
- Sociální funkci plní organizace veřejného neziskového sektoru tím, že jsou prospěšné zejména sociálně slabším či znevýhodněným vrstvám obyvatelstva. Těmto jedincům totiž poskytují služby (například v oblasti sociální péče), čímž posilují sociální vazby a postavení těchto občanů.³¹

³¹Peková, J., Pilný, J., & Jetmar, M. (2008). *Veřejná správa a finance veřejného sektoru, 3. aktualizované a rozšířené vydání* (s. 31-33). Praha: ASPI.

4. LEGISLATIVNÍ VÝVOJ NNO PO ROCE 1989

Právní úprava neziskových organizací prošla od roku 1989, stejně jako právní úpravy jiných oblastí práva, komplikovaným legislativním vývojem. Ve sledovaném období došlo k zásadní legislativní změně způsobené rekodifikací soukromého práva v roce 2014. Proto bude tato kapitola rozdělena na vývoj právní úpravy nestátních neziskových organizací do 31. prosince 2013 a následný vývoj od prvního dne roku 2014 do současnosti.

4.1. VYBRANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY DO 31. PROSINCE 2013

Během celého tohoto období byla právní úprava neziskových organizací velice roztržštěná. Z tohoto důvodu se v této kapitole budu věnovat každé formě NNO a její právní úpravě zvlášť. Jak již bylo uvedeno výše, neziskové organizace lze dělit na soukromé a veřejné. Ve sledovaném období existovalo více jak deset právních forem NNO. Byla to občanská sdružení, sdružení bez právní subjektivity, zájmová sdružení právnických osob, profesní komory, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, politické strany a politická hnutí, a také církve a náboženské společnosti.

V průběhu sledovaného období se počty existujících neziskových organizací měnily.

Tabulka č. 2: Statistika NNO od roku 1990 do roku 2013

Forma nestátní neziskové organizace	Občanská sdružení	Nadace	Obecně prospěšné společnosti	Nadační fondy	Evidované (církevní) právnické osoby	Organizační jednotky sdružení
1990	3 879					
1991	9 366					
1992	15 393	1 551				
1993	21 694	2 768				
1994	24 978	3 800				
1995	26 814	4 253				
1996	27 807	4 392	1			
1997	30 297	5 238	52			
1998	36 046	55	129	71		
1999	38 072	272	560	695		
2000	43 302	282	557	735		

2001	47 101	299	701	784		
2002	49 108	330	762	825	4 785	30 457
2003	50 997	350	884	859	4 946	31 509
2004	53 306	362	1 038	898	4 927	32 020
2005	54 963	368	1 158	925	4 605	33 178
2006	58 347	380	1 317	992	4 464	28 868
2007	61 802	390	1 486	1 048	4 446	29 378
2008	65 386	411	1 658	1 095	4 399	29 752
2009	68 631	429	1 813	1 168	4 347	30 640
2010	72 111	449	1 958	1 205	4 352	31 166
2011	75 627	455	2 126	1 269	4 366	32 104
2012	77 801	458	2 183	1 278	4 348	32 376
2013	84 430	532	2 685	1 430	4 172	34 536

Zdroj: Vlastní zpracování (2018) dle údajů ČSÚ (2017)³²

4.1.1. OBČANSKÁ SDRUŽENÍ A JEJICH ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY

Pomyslným základním kamenem neziskových organizací bylo přijetí zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů (dále jen „zákon o sdružování občanů“). Tento předpis umožnil občanům svobodně se sdružovat a zakládat spolky, svazy, hnutí, společenstva, kluby a odborové organizace, souhrnně označované za občanská sdružení. Zákon o sdružování občanů nabyl účinnosti ke dni 1. května 1990, přičemž už na konci roku 1990 bylo registrováno již více než 3 500 sdružení nezávislých na státu. Občanská sdružení mohla mimo jiné také zřizovat své organizační jednotky, které směly jednat vlastním jménem, pokud to občanské sdružení ve svých stanovách umožnilo.³³

³²ČSÚ. (2017). *Aktualizovaná statistika počtu NNO v letech 1990-2017*. Cit. 7. 3. 2018, dostupné z Nadace neziskovy.cz: http://www.neziskovky.cz/clanky/511_695/fakta_statistika-postu-nno/

³³Pajas, P., Deverová, L., Petrlíková, B., Sekanina, O., & Sekaninová, L. (1996). *Průvodce neziskovým právem, 1. vydání* (s. 16). Praha: Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací.

Dle § 6 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Prvním dnem roku 1993 nabyla účinnosti Listina základních práv a svobod České republiky³⁴ (dále jen „Listina základních práv a svobod“), která v článku 20 zaručuje právo každého svobodně se sdružovat ve sdruženích, spolcích a společnostech. První významnější novela zákona o sdružování občanů byla provedena zákonem č. 68/1993 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony na úseku vnitřní správy. Tento zákon mimo jiné jednak přizpůsobil některá ustanovení zákona o sdružování občanů skutečnosti, že ČR již nadále nebyla federací. Dále také vložil do tohoto zákona nové ustanovení, které povinovalo sdružení, jež působila do konce roku 1992 na území obou republik a byla registrována ve Slovenské republice, přičemž plánovala i nadále vyvíjet činnost na území ČR, podat návrh na registraci sdružení příslušnému ministerstvu, a to do konce dubna roku 1993.³⁵

K další novelizaci právní úpravy občanských sdružení poté dlouho nedošlo. Teprve v roce 2006 nabyl účinnosti zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony (dále jen „zákon č. 342/2006 Sb.“). Tento zákon prostřednictvím čl. XXXV bodu 2. mění § 6 odst. 4 zákona o sdružování občanů, a to tak, že stanovuje nové povinnosti. Nové znění tohoto ustanovení vyžadovalo, aby název občanského sdružení obsahoval slovní spojení „občanské sdružení“, případně zkratku „o.s.“. Tehdejší registrovaná občanská sdružení tak musela svůj název této povinnosti přizpůsobit, a to nejpozději do 3. července 2009. Mnohá tehdejší sdružení se však změně názvu nakonec vyhnula, neboť novela zákona o sdružování občanů³⁶ z roku 2008 tuto povinnost zrušila. Cílem novely provedené zákonem č. 342/2006 Sb. bylo výrazně odlišit název občanských sdružení od názvů jiných právnické osoby, orgánů veřejné moci, institucí Evropské unie a mezinárodních organizací.³⁷

³⁴Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

³⁵Dle čl. I bodu 10. zákona č. 68/1993 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony na úseku vnitřní správy.

³⁶Provedená zákonem č. 33/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷Záhumenský, D. (5. 7 2015). *Jak změnit název spolku - návod pro dřívější občanská sdružení*. Cit. 7. 3. 2018, dostupné z David Záhumenský advokátní kancelář: <https://www.davidzahumensky.cz/2015/07/05/jak-zmenit-nazev-spolku-navod-pro-drivejsi-obcanska-sdruzeni/>

Dalších významnějších legislativních změn se občanská sdružení dočkala až teprve s účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“).

4.1.2. SDRUŽENÍ BEZ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY

Sdružení bez právní subjektivity mohla vznikat na základě novelizace³⁸ zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, z roku 1992. K založení sdružení bez právní subjektivity bylo potřeba alespoň dvou osob, ať už právnických či fyzických, které se ve smlouvě o sdružení zavázaly vyvíjet činnost směřující ke splnění určitého účelu, a zároveň vyvarovat se činností, které by mohlo jeho plnění zmařit. Uzavřením smlouvy o sdružení nevznikal nový právní subjekt. Nejednalo se o typickou NNO, neboť posláním sdružení bez právní subjektivity mohl být cokoliv. Tedy nejen veřejně prospěšné aktivity, ale například také podnikatelská činnost za účelem dosažení zisku. Tak jako tak musel být účel tohoto sdružení definován v zakladatelské smlouvě.³⁹

Právní úprava sdružení bez právní subjektivity nebyla až do účinnosti NOZ v roce 2014 nijak významně měněna.

4.1.3. ZÁJMOVÁ SDRUŽENÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Právní úprava zájmových sdružení právnických osob byla roku 1992 vytvořena a novelou⁴⁰ včleněna do zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Tato sdružení mohla být založena pouze právnickými osobami, a to jak k neziskovým, tak i k podnikatelským účelům. Za neziskové organizace se však dala považovat pouze ta zájmová sdružení, která měla neziskové poslání vymezené v zakladatelské smlouvě, případně ta, jejíž neziskový účel byl schválen na ustavující členské schůzi.⁴¹

Od nabytí účinnosti zákona č. 128/2000 Sb., o obcích a zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, mohou zájmové sdružení zakládat také obce a kraje za předpokladu, že splní dané

³⁸Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

³⁹Odbor 22. (20. 4 2009). *Metodiky "Deset kroků procesem komunitního plánování"* (s. 9). Dostupné z Ministerstvo práce a sociálních věcí: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6815/10_metodika_priloha.pdf

⁴⁰Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

⁴¹Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*, 3. aktualizované vydání (s. 49-50). Praha: Ekopress.

podmínky. Dále se také mohou stát členy zájmových sdružení právnických osob.⁴² Do konce roku 2013 již nebyla právní úprava zájmových sdružení právnických osob nijak výrazně novelizována.

4.1.4. PROFESNÍ KOMORY

Profesní komory jsou organizace sdružující osoby s určitou stejnou profesí. Členství v komoře je pro osoby vykonávající některé profese povinné. Zákon delegoval na profesní komory pravomoc, rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a výjimečně také právnických osob, které jsou jejich členy. Komory mají charakter vzájemné prospěšnosti, v některých případech však také prospěšnosti veřejné. Z tohoto důvodu se jedná o organizace hraniční mezi neziskovým soukromým a veřejným sektorem.⁴³

Každou z profesních komor upravuje jiný zákon. Vzhledem k tomu, že v ČR postupně vzniklo celkem 14 komor, poukáží pouze na některé z nich.⁴⁴

Po revoluci působili na našem území mimo advokátů i komerční právníci. Ti se zaměřovali na obchodní právo a zastupování podnikatelských subjektů. V roce 1990 tak byly vytvořeny Česká advokátní komora⁴⁵ i Komora komerčních právníků ČR⁴⁶. Obě vedle sebe působily až do roku 1996, tedy do vzniku zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, který zrušil předchozí dva zákony a sjednotil obě komory v jednu. Tento zákon je účinný dodnes a upravuje mimo jiné postavení advokátů a jednotlivých orgánů České advokátní komory. Ačkoliv výše uvedený zákon pozměnilo mnoho novel, právní úpravy Komory se týkalo jen málo z nich. Převážně se tak měnily pouze pravomoci orgánů Komory. Členství v České advokátní komoře je pro všechny advokáty povinné.⁴⁷

⁴²Podle § 151 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích.

Podle § 24 a § 27 zákona č. 129/2000 Sb. o krajích.

⁴³Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 234). Praha: Wolters Kluwer.

Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 51). Praha: Ekopress.

⁴⁴POČET KOMOR <http://www.nssoud.cz/Profesni-komory/art/575?menu=274>

⁴⁵Dle § 34 zákona č. 128/1990 Sb., o advokacii.

⁴⁶Dle § 33 zákona č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované.

⁴⁷Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání* (s. 52-53). Praha: Ekopress.

Dle zákona č. 85/1996 Sb. o advokacii.

Hospodářská komora ČR a Agrární komora ČR byly zřízeny na základě zákona č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Členství v těchto komorách bylo pro určité podnikající fyzické i právnické osoby povinné pouze necelý rok. Od května roku 1993 byla totiž tato povinnost zrušena novelou⁴⁸ výše uvedeného zákona. Účelem této komory je ochrana a prosazování zájmů jejích členů a zajištění jejich potřeb.⁴⁹

Poslední novela⁵⁰ tohoto zákona nabyla účinnosti v roce 1995. Tato novela přinesla sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou. Československá obchodní a průmyslová komora tímto sloučením zanikla.

Vzhledem k tomu, že profesní komory se od této doby do současnosti nijak výrazně neměnily, následující kapitola se jimi nadále nebude zabývat.

4.1.5. OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI

Obecně prospěšná společnost je právní forma neziskové organizace, poskytující obecně prospěšné služby, a to za předem stanovených podmínek, stejných pro všechny uživatele. Tento typ právnické osoby vznikl v roce 1996 po přijetí zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „zákon o obecně prospěšných společnostech“). V souladu s tímto zákonem musel název obecně prospěšné společnosti obsahovat buď celé označení právní formy nebo alespoň zkratku „o.p.s.“. Hospodářský zisk, kterého tato společnost dosáhla, mohl být použit pouze k poskytnutí obecně prospěšných služeb, k jejichž zajišťování byla společnost založena. Obecně prospěšné společnosti se nesměly podílet na podnikání jiné právnické osoby a také nesměly zřizovat organizační složky mimo území ČR.

Tehdejším záměrem zákona o obecně prospěšných společnostech bylo vytvořit transparentní právní formu, která by veřejnosti poskytovala různé služby. Do této tehdy

⁴⁸Zákon č. 121/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.

⁴⁹Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*, 3. aktualizované vydání (s. 52-53). Praha: Ekopress.

⁵⁰Zákon č. 223/1994 Sb., Zákon o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění zákona č. 121/1993 Sb.

nové právní formy měly být transformovány i tehdejší příspěvkové organizace. Z tohoto záměru však nakonec sešlo, neboť přeměnit příspěvkové organizace v obecně prospěšné společnosti bylo náročné a zřizovatelé měli obavy ze ztráty kontroly nad nimi.⁵¹

Novela zákona o obecně prospěšných společnostech z roku 2002 povolila cizím státním příslušníkům zakládat tyto společnosti na území ČR. Od účinnosti této novely mohly obecně prospěšné společnosti napříště zřizovat své organizační složky i mimo území ČR, to však pouze za předpokladu, že měl dotyčný stát právní úpravu hospodaření obecně prospěšných společností obdobnou úpravě české.⁵²

Poslední významná novela⁵³ zákona o obecně prospěšných společnostech nabyla účinnosti v roce 2011. V té době již zákonodárce plánoval rekonstrukci soukromého práva, přičemž věděl, že jejím prostřednictvím napříště vyloučí vznik obecně prospěšných společností. Stávající společnosti se však chystal ponechat činné v souladu se zákonem o obecně prospěšných společnostech. Bylo tak nanejvýš důležité tento zákon poslední novelou upravit tak, aby byl co nejvíce přizpůsoben potřebám stávajících společností. Po účinnosti nového občanského zákoníku totiž zákon o obecně prospěšných společnostech už nemohl být dále upravován. Z tohoto důvodu novela upravila pozici, jakož i pravomoci ředitele a správní rady, což rozšířilo jejich odpovědnost za řízení společnosti a za nakládání s jejím majetkem. Dále posílila pozici státu a krajů při likvidaci obecně prospěšných společností, které založily a zároveň novela odstranila další nedostatky zjištěné praxí.⁵⁴

Na začátku roku 2013 se několika poslancům podařilo prosadit zákon, který umožnil občanským sdružením transformaci na obecně prospěšné společnosti. Tyto přeměny byly vhodné zejména pro ta občanská sdružení, jejichž činnost neodpovídala zákonu

⁵¹RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* vůči NNO na léta 2015 – 2020 (s. 37-38). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

Dle §2 odst. 1 a 2 zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů.

⁵²Dle čl. I bodu 2 a bodu 17 zákona č. 208/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů.

⁵³Zákon č. 231/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 38). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Docházelo totiž k tomu, že např. občanské sdružení poskytující zdravotní služby v rozporu s tehdejšími právními předpisy poskytovaly služby i klientům, kteří nebyli jejich členy. To bylo způsobeno zejména tím, že v době jejich vzniku ještě neexistoval zákon o obecně prospěšných společnostech, tedy ani vhodnější právní forma jejich činnosti. Tato vítaná možnost transformace byla možná pouze do konce roku 2013, přičemž musela být odsouhlasena každým členem sdružení. V případě, že některý z členů s touto přeměnou nesouhlasil, směli se ostatní členové domáhat přeměny soudní cestou.⁵⁵

4.1.6. NADACE A NADAČNÍ FONDY

Právní úprava nadací byla po revoluci narychlo vytvořena novelou zákona č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník (dále jen „hospodářský zákoník“). Novelizačním ustanovením čl. I bodu 196. zákona č. 103/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje hospodářský zákoník, bylo do tak hospodářského zákoníku včleněno ustanovení § 389b. To umožňovalo založit nadaci jako právnickou osobu za účelem rozvoje duchovních hodnot, ochrany lidských práv nebo jiných humanitních cílů k ochraně a tvorbě životního prostředí i zachování přírodních hodnot. Podrobnější úprava nadací byla zajištěna prostřednictvím přiměřeného použití předpisů upravujících společenskou organizaci.

Prvním dnem roku 1992 zanikla účinnost hospodářského zákoníku a právní úprava nadací byla novelou⁵⁶ přesunuta do zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Nová úprava obsahovala pouze základní informace o nadacích a jejich statutu a odkazovala na podrobnější právní úpravu v budoucím zákoně. Toho se veřejnost dočkala teprve v roce 1998. Během tohoto šestiletého mezidobí tak byla právní úprava nadací plná legislativních mezer, kterých mnozí zřizovatelé nadací využívali.

V roce 1991 vznikl Nadační investiční fond (dále jen „NIF“), a to na základě zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu

⁵⁵Dle zákona č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost a o změně zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Advokátní kancelář Rott. (5. 4 2013). *Transformace občanských sdružení (o.s.) na obecně prospěšné společnosti (o.p.s.)*. Cit. 8. 3. 2018, dostupné z Advokátní kancelář Rott: <http://www.akrott.net/aktuality/item/109-transformace-obcanskych-sdruzeni-os-na-obecně-prospěšné-společnosti-ops>

⁵⁶Provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky. Jeho účelem bylo posílit nadační sektor a podpořit nadace, schválené po výběrovém řízení Poslaneckou sněmovnou na návrh vlády. Vláda ČR do tohoto fondu vložila 1 % výnosů z privatizace. Roku 1992 byla zřízena Rada pro nadace, která měla mimo jiné za úkol také přerozdělení financí shromážděných v NIF mezi nadace. Tento motivační prvek v podobě financí z NIF způsobil výrazný nárůst vzniku nových nadací. Do roku 1997 jich vzniklo více než 5 000.⁵⁷ Roku 1998 byla Rada pro nadace přetransformována na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace (dále jen „RVNNO“). V letech 1999 až 2006 bylo z prostředků NIF rozděleno téměř dvě a půl miliardy Kč mezi 73 nadací.⁵⁸

Samostatný právní předpis upravující nadace, který konečně naplnil legislativní odkaz v tehdejší občanském zákoníku, nabyl účinnosti roku 1998. Šlo o zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o nadacích a nadačních fondech“). Tento zákon napříště umožnil zřízení dvou samostatných typů nadačních subjektů, a to nadací a nadačních fondů. Dále stanovil podmínky, které stávající nadace musely splnit, pokud i nadále měly mít právní formu nadace. Součástí názvu nadace tak od tehdy muselo být označení „nadace“. Další podmínka byla však o dost přísnější, neboť stanovovala, že celková hodnota nadačního jmění, tvořená nadačním jměním a majetkem nadace, musela být minimálně 500 tisíc Kč, a to po celou dobu fungování nadace. Subjekty, které tyto podmínky do jednoho roku od účinnosti zákona o nadacích a nadačních fondech nesplnily, byly okresními úřady zrušeny.⁵⁹

První novela zákona o nadacích a nadačních fondech nabyla účinnosti v roce 2002. Důležitou změnou, kterou přinesla, bylo povolení nakládání nadace s nadačním jměním.

⁵⁷Brhlíková, P. (2007, May 26). *The nonprofit sector in the Czech Republic* (s. 10-11). Retrieved from CERGE-EI: https://www.cerge-ei.cz/pdf/dp/DP128_2004.pdf

RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 34- 35). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

⁵⁸RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 59). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 33-34). Praha: Oeconomica.

⁵⁹RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 34-35). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

Dle § 1 odst. 1 a 3, § 3 odst. 4 a § 35 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

Nadace byla však v tomto ohledu omezena tím, že pokud její jmění kleslo pod hodnotu zapsanou v nadačním rejstříku, musela do dvou let od konce účetního období jmění doplnit. Také klesla-li hodnota jmění pod 500 tisíc Kč, muselo být jmění doplněno. V tomto případě však do jednoho roku od konce účetního období, jinak byla správní rada nadace povinna rozhodnout o sloučení nadace s jinou, případně o jejím zrušení.⁶⁰

Další významnější novely zákona o nadacích a nadačních fondech proběhly v letech 2008 a 2010. Zákon z roku 2008 změnil § 8, který pak pojednával o vnitrostátních fúzích sloučením dvou nadací, dvou nadačních fondů, a také nadace a nadačního fondu. Podmínkami pro sloučení byl stejný nebo obdobný účel slučovaných subjektů a stav, při kterém nadační jmění zanikající nadace už nepostačovalo k plnění jejího účelu. V roce 2010 byl do zákona o nadacích a nadačních fondech přidán § 8a, podle kterého bylo možné přeměnit nadační fond, jehož jmění přesáhlo hodnotu jednoho milionu korun, na nadaci.⁶¹ Další významná legislativní změna přišla až v roce 2014. Podrobně se jí budu zabývat dále.

4.1.7. POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ

V roce 1990 nabyt účinnosti zákon č. 15/1990 Sb., o politických stranách (dále jen „zákon o politických stranách“). Tento zákon velmi stručně upravoval vznik a zánik politických stran, přičemž v otázkách jejich hospodaření odkazoval na předpisy týkající se hospodaření společenských organizací. Zákon o politických stranách stručně vymezoval také politická hnutí. Platil pouze necelé dva roky.⁶² Poté byl nahrazen rozsáhlejší zákonem, který upravoval politické strany i politická hnutí v širším pojetí.

Přijetím zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích (dále jen „zákon o sdružování v politických stranách a hnutích“), v listopadu roku 1991 získali občané možnost účasti na politickém životě společnosti, a to bez potřeby

⁶⁰Dle čl. I bodu 19. zákona č. 210/2002 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹Dle čl. XVI bodu 4. zákona č. 126/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o přeměnách obchodních společností a družstev.

Dle čl. I bodu 6. zákona č. 158/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů.

⁶²Dle zákona č. 15/1990 Sb., o politických stranách.

povolení ze strany státu.⁶³ Směli totiž zakládat politické strany a politická hnutí. Ta však nesměla porušovat zákony nebo ohrožovat demokratické základy státu. Podmínkou založení politické strany či hnutí bylo shromáždění 1 000 podpisů občanů, jenž založení strany či hnutí požadovali.⁶⁴ Politické strany a politická hnutí nesměla vlastním jménem podnikat. Mohla se však účastnit jako člen či společník v právnických osobách, jejichž předmětem činnosti bylo provozování nakladatelství, vydavatelství, tiskáren, rozhlasového nebo televizní vysílání, publikační a propagační činnosti, výroba a prodej předmětů propagujících činnost a program strany nebo hnutí atd.⁶⁵ Tento zákon poté nebyl delší dobu nijak významně měněn.

Členem politické strany či hnutí však nemohl být tehdy, a nemůže být ani dnes každý. Příslušníci bezpečnostních sborů a Armády České republiky mají totiž členství v politických stranách a hnutích zakázáno. Bezpečnostními sbory se rozumí Policie ČR, Hasičský záchranný sbor, Celní správa, Vězeňská služba, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba, a Úřad pro zahraniční styky a informace.⁶⁶ Členství v politických stranách a hnutích je vyloučeno také u soudců Ústavního soudu, neboť je s jejich funkcí neslučitelné.⁶⁷

Novelou zákona o sdružování v politických stranách a hnutích z roku 2010 bylo politickým stranám a hnutím zakázáno přijímat dary, či jiná bezúplatná plnění od státu (nestanoví-li zákon jinak), příspěvkových organizací, obecně prospěšných společností a dalších. V případě, že hnutí či strana takový dar obdržela, byla povinna jej vrátit, a to nejpozději do 1. dubna roku následujícího po roce, ve kterém dar obdržela. Pokud nebylo

⁶³Rektořík, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*, 3. aktualizované vydání (s. 54-55). Praha: Ekopress.

⁶⁴Dle § 1 odst. 1 a § 4 písm. a) zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích.

⁶⁵Dle § 17 odst. 2, 3 a 4 zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.

⁶⁶Dle § 47 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

⁶⁷Dle § 47 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 4 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 45 odst. 1 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

možné dar dárci vrátit, musela strana či hnutí odvést ve stejné časové lhůtě peněžní částku odpovídající výši daru do státního rozpočtu.⁶⁸

Další významná úprava legislativy, týkající se politických stran a hnutí, proběhla až v roce 2017.

4.1.8. CÍRKVE A NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI

Círky a náboženské společnosti byly po revoluci upraveny zákonem č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Tento zákon umožnil sdružování věřících osob do organizací, jež měly vlastní orgány, strukturu, obřady i interní předpisy. Za církev či náboženskou společnost stát však pokládal pouze ty z nich, které byly v souladu s tímto zákonem registrovány. Podle tohoto zákona měly církve a náboženské společnosti možnost zakládat účelová zařízení, která podléhala kontrole RVNNO, stejně jako jiné nestátní neziskové organizace. Účelová zařízení mohla být zařízení zaměřena na poskytování sociálních služeb, provozování vzdělávacích zařízení a církevních škol.

Registraci těchto neziskových organizací blíže upravoval zákon č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, který určoval, že ministerstvo kultury ČR zaregistruje tu církev či náboženskou společnost, ke které se hlásí alespoň 10 tisíc zletilých osob s trvalým pobytem na území ČR. Stejně tak bylo možné zaregistrovat tu církev či náboženskou společnost, ke které se hlásilo pouze 500 zletilých s trvalým pobytem na území ČR. To však pouze v případě, že šlo o církev nebo náboženskou společnost, jež byla členem Světové rady církví. Tato právní úprava, která podmínila registraci církví a náboženských společností minimálním počtem osob, které se ke konkrétní náboženské víře hlásí, byla velmi kritizována. Omezovala totiž mnoho tehdejších nových církví a náboženských společností, které prozatím neměly potřebný počet věřících. Z tohoto důvodu bylo spousta z nich registrováno jako občanské sdružení.⁶⁹

⁶⁸Dle čl. I bodu 21. a bodu 22. zákona č. 340/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University* (s 65). Praha: Eurolex Bohemia.

Zákon z roku 1991 byl s účinností od 7. ledna 2002 nahrazen zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o církvích a náboženských společnostech“). Tento zákon je dosud účinný a ve své první části upravuje zejména svobodu náboženského vyznání, registraci, postavení, fungování i zánik církví a náboženských společností. Během své účinnosti se však také stal velmi diskutovaným, a to zejména v souvislosti s restriktivní legální definicí církví a náboženských společností, kterou přinesl. Církev pocítily vlivem nové úpravy zúžení jejich autonomie, což vygradovalo až ve spor s Ministerstvem kultury ČR, které církev a náboženské společnosti registruje, eviduje a ruší. Tento spor ukončil Ústavní soud svým nálezem č. 4/2003 Sb., kterým zrušil některá ustanovení zákona o církvích a náboženských společnostech, zároveň se přiklonil k širšímu pojetí legální definice. Církev a náboženské společnosti tak získaly větší autonomii a zároveň širší prostor k fungování.⁷⁰

Právní úpravy církví a náboženských společností se dále dotkla účinnost zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon totiž vytvořil novou jednotnou právní formu zvanou školská právnická osoba. V důsledku toho byla právní forma některých účelových zařízení církví, jako například církevních škol, přeměněna na formu školské právnické osoby.

Novela zákona o církvích a náboženských společnostech⁷¹ z roku 2005 přinesla mimo jiné podrobnější úpravu zakládání a evidence účelových zařízení církví a náboženských společností, sloužících k poskytování charitativních služeb. Tato novela také změnila dřívější označení církevní právnická osoba na evidovaná právnická osoba.⁷²

Další zákon, který výrazně ovlivnil některé církve a náboženské společnosti vstoupil v platnost počátkem roku 2013. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání

⁷⁰Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 62-63). Praha: Oeconomic.

Svoboda, F. (2007). *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností* (s. 6-7). Brno: CVNS.

⁷¹Zákon č. 495/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 4/2003 Sb. a zákona č. 562/2004 Sb.

⁷²RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 39-40). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. Tento zákon je výsledkem snahy o zmírnění následků majetkových křivd, kterých se komunistický režim v době od února 1948 do ledna 1990 na církvích a náboženských společnostech dopustil. Výše finanční kompenzace určené církvím a náboženským společnostem je podle tohoto zákona 59 miliard Kč. Tato částka se však každý rok s ohledem na inflaci dále zvyšuje. Církev a náboženské společnosti mají dále právní nárok na vrácení movitého i nemovitého majetku v hodnotě zhruba 75 miliard Kč. Tento zákon zároveň zrušil zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, a stanovil, že stát bude do roku 2029 snižovat příspěvky na činnost církví a platy duchovních. Poté stát přestane církev a náboženské společnosti finančně podporovat, a stanou se tak nezávislé na státu a státním rozpočtu.⁷³

Právní úprava církví a náboženských společností se od této doby do současnosti nijak výrazně neměnila, proto se následující kapitola jimi nadále nebude zabývat.

4.2. VYBRANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY OD 1. LEDNA 2014

Rekodifikací soukromého práva v roce 2014 došlo k nejvýznamnějším změnám právní úpravy NNO za celé sledované období. NOZ totiž zrušil zákony upravující občanská sdružení, organizační jednotky sdružení, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, zájmová sdružení právnických osob a sdružení bez právní subjektivity. Úpravu všech těchto organizací pak nově obsahoval NOZ. Vytvořil některé nové právní formy organizací, jiné naopak zrušil. Některé právní formy pouze přeměnil nebo přejmenoval, a jiné ponechal i nadále činné podle jejich původní, leč neúčinné legislativní úpravy.

Vzhledem k obrovskému množství změn, ke kterým prvním dnem roku 2014 došlo, bude tato kapitola pojednávat pouze o vybraných legislativních změnách, a to konkrétně týkající se spolků a pobočných spolků, společností, zájmových sdružení právnických osob, obecně prospěšných společností, nadací a nadačních fondů, politických stran a politických hnutí a ústavů.

⁷³Dle § 1 a § 19 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

Majetkové narovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi. (16. 7 2012). Dostupné z Vláda České republiky: <https://www.vlada.cz/majetkove-narovnani-97510/>

Tabulka č. 3: Statistika NNO od roku 2014 do roku 2017

Forma nestátní neziskové organizace	Spolky	Nadace	Obecně prospěšné společnosti	Nadační fondy	Zapsané ústavy	Pobočné spolky	Evidované (církevní) právnické osoby
2014	89956	508	2926	1407	123	26118	4158
2015	89584	505	2894	1518	388	26423	4166
2016	92878	516	2792	1635	787	26370	4177
2017	93651	515	2774	1670	752	26414	4171

Zdroj: Vlastní zpracování (2018) dle údajů ČSÚ (2017) ⁷⁴

4.2.1. SPOLKY A POBOČNÉ SPOLKY (DŘÍVE OBČANSKÁ SDRUŽENÍ A JEJICH ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY)

Občanská sdružení jsou považována od 1. ledna 2014 za spolky a organizační jednotky občanských sdružení za pobočné spolky. Spolky vzniklé tímto způsobem pak mají možnost přeměnit svou právní formu na ústav či sociální družstvo, nevyhovuje-li jim dosavadní právní forma. NOZ zrušil zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, který upravoval občanská sdružení a organizační jednotky občanských sdružení. V důsledku toho nemohou od roku 2014 vznikat nová občanská sdružení ani jejich organizační jednotky.⁷⁵

NOZ do současnosti byl dvakrát novelizován, avšak žádná novela neměnila obsah úpravy spolků.

4.2.2. SPOLEČNOSTI (DŘÍVE SDRUŽENÍ BEZ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY)

NOZ nahradil zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, čímž došlo také k nahrazení sdružení bez právní subjektivity novou právní formou – společností. Sdružení bez právní subjektivity založená přede dnem nabytí účinnosti NOZ mohou však fungovat i nadále.

⁷⁴ČSÚ. (2017). *Aktualizovaná statistika počtu NNO v letech 1990-2017*. Cit. 15. 3. 2018, dostupné z Nadace neziskovy.cz: http://www.neziskovky.cz/clanky/511_695/fakta_statistika-postu-nno/

⁷⁵ANNOJMK. (16. 1 2014). *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* (s. 8-9). Dostupné z ANNOJMK- společně dáváme smysl: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>

Řídí se však ustanoveními NOZ, která upravují společnost. Právní úprava společností je oproti předešlé úpravě sdružení bez právní subjektivity obsáhlejší.⁷⁶

4.2.3. ZÁJMOVÁ SDRUŽENÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

NOZ již s právní formou zájmových sdružení nepočítá, a proto od jeho účinnosti již nemohou vznikat sdružení nová. Přechodné ustanovení § 3051 NOZ však umožňuje zájmovým sdružením založeným před účinností tohoto zákona i nadále fungovat, a to podle právních norem zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.⁷⁷

Zájmová sdružení mají možnost se přetransformovat na novou právní formu spolek.⁷⁸

4.2.4. OBECNĚ PROSPĚŠNÉ SPOLEČNOSTI

NOZ zrušil také zákon o obecně prospěšných společnostech. Od 1. ledna 2014 tak už nové obecně prospěšné společnosti nemohly vznikat. Organizace, které byly založeny do konce roku 2013 mohou být však i nadále činné, a to v souladu se zrušeným zákonem o obecně prospěšných společnostech. To umožňuje ustanovení § 3050 NOZ. Zároveň těmto společnostem poskytuje možnost přizpůsobit se NOZ tím, že přemění svou právní formu na nadaci, nadační fond, případně na ústav.⁷⁹

4.2.5. NADACE A NADAČNÍ FONDY

Jak již bylo uvedeno výše, NOZ zrušil také zákon o nadacích a nadačních fondech, který je upravoval do konce roku 2013. Nadace a nadační fondy založené podle staré právní úpravy jsou ode dne 1. ledna 2014 automaticky považovány za nadace a nadační fondy

⁷⁶Kučerová, D. (21. 10 2013). *Sdružení fyzických osob bez právní subjektivity od roku 2014*. Cit. 7. 4. 2018, dostupné z Podnikatel.cz: <https://www.podnikatel.cz/clanky/sdruzeni-fyzickych-osob-bez-pravni-subjektivity-od-roku-2014/>

⁷⁷Dle § 3051 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷⁸ANNOJMK. (16. 1 2014). *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* (s. 11). Dostupné z ANNOJMK- společně dáváme smysl: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>

⁷⁹ANNOJMK. (16. 1 2014). *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* (s. 10-11). Dostupné z ANNOJMK- společně dáváme smysl: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>

zřízené dle NOZ. Tento zákon ponechal nadacím a nadačním fondům stejné názvy, ale vyžadoval zajistit soulad zakladatelských listin a statutů s novou právní úpravou, a to nejdéle do tří let od nabytí účinnosti NOZ. Vlivem právní úpravy NOZ byly rozšířeny možnosti nadací i nadačních fondů týkající se nakládání s majetkem, byla posílena práva jejich zakladatelů a také zvýšena odpovědnost členů jejich orgánů. Podle NOZ může být nadace založena buďto za účelem veřejně prospěšným, kdy poté podporuje obecné blaho, nebo nově za účelem dobročinným s tím, že poté podporuje pouze určitý okruh osob.⁸⁰

4.2.6. POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ

Poslední zásadní novela zákona o sdružování v politických stranách a v politických hnutích nabyla účinnosti v roce 2017. Nově umožnila stranám i hnutím založit politický institut, nebo stát se členem jednoho politického institutu. Hlavním předmětem činnosti takového institutu je podle této novely vzdělávací, publikační, kulturní či výzkumná činnost v oblastech daných zákonem.

Tato novela dále rozšířila seznam zakázaných dárců, od kterých nemohou politické strany a hnutí přijímat dary a jiná bezúplatná plnění. Byly do něj přidány dobrovolné svazky obcí, politické instituty, ústavy a také dary z majetku svěřeneckých fondů. Dary či jiná bezúplatná plnění od jednoho povoleného dárce nesmí napříště přesáhnout částku 3 miliony Kč za jedno kalendářní období. Strany a hnutí musí od účinnosti této novely také vést zvláštní bankovní účet, jehož transakční historie musí být nepřetržitě a bezplatně přístupná třetím osobám. Tento zvláštní účet pak slouží k přijímání darů, jiných bezúplatných plnění a financí ze státního rozpočtu. Pokud politická strana, hnutí či institut nevede oddělené účty, případně zvláštní transparentní účet, vystavuje se riziku pokuty ve výši až 200 tisíc Kč.⁸¹

⁸⁰Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 200-204). Praha: Wolters Kluwer.

Mišutková, D., & Valach, R. (23. 1 2013). *Založení a změny v nadaci ve světle nového občanského zákoníku*. Cit. 20. 3. 2018, dostupné z epravo.cz: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zalozeni-a-zmeny-v-nadaci-ve-svetle-noveho-obcanskeho-zakoniku-87968.html>.

⁸¹Podle čl. I bodu 16., bodu 23., bodu 24. a bodu 28. zákona č. 302/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

4.2.7. ÚSTAVY

Ústav je právní forma, která nově vznikla v roce 2014 po nabytí účinnosti NOZ. Účelem organizace s touto právní formou je poskytování obecně prospěšné služby. Ústav může být jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní organizací, a to v závislosti na zájmu, který sleduje. Název ústavu musí podle zákona obsahovat označení „zapsaný ústav“, případně zkratku „z.ú.“. Ke konci roku 2014 bylo na našem území zapsáno do veřejného rejstříků přibližně 120 ústavů.⁸²

⁸²Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání* (s. 180-181). Praha: Wolters Kluwer.

5. DOPADY VYBRANÝCH LEGISLATIVNÍCH ZMĚN NA NNO

V posledních bezmála třiceti letech došlo k nepřebornému množství změn legislativy upravující NNO. Každá z těchto změn měla větší či menší praktický dopad na vznik, činnost, a někdy také na zánik těchto organizací. Tato kapitola bude věnována pouze vybraným legislativním změnám, uspořádaným dle chronologie nabytí účinnosti, a souvisejícím významnějším dopadům.

Prvním vybraným dopadem je výrazné zvýšení počtu nově založených nadací po vzniku NIF, vytvořeného na základě zákona⁸³ v roce 1991. Stalo se tak zejména díky motivaci v podobě možnosti získání finančních prostředků z tohoto fondu. Rada pro nadace měla tehdy za úkol prostřednictvím NIF přerozdělovat finance státu, získané z výnosů z privatizace. Za prvních pět let existence tohoto fondu, zaznamenal soukromý neziskový sektor přírůstek v podobě vzniku více než 5 000 nových nadací.⁸⁴

Také v oblasti profesních komor lze dohledat jeden zásadní dopad. Nabytím účinnosti zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, byl zrušen zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii, a zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jim poskytované. Tato legislativní změna vedla ke zrušení profese komerčních právníků i Komory komerčních právníků ČR, která je sdružovala. Komerční právníci se specializovali zejména na obchodní právo a zastupování podnikatelských subjektů. Jejich profesní zkouška se od nabytí účinnosti výše uvedeného zákona považuje za advokátní zkoušku. Komerční právníci se tak tehdy automaticky stali advokáty a právní čekatelé komerčního právníka advokátními koncipienty.⁸⁵

Rok 1997 byl pro mnoho nadací v té době zásadní a pro některé dokonce likvidační. V tom roce nabytí účinnosti zákon o nadacích a nadačních fondech, který stanovil nové podmínky pro fungování nadací a nadačních fondů. Novou podmínkou, která zásadně ovlivnila nadace byla povinnost nashromáždit nadační jmění ve výši minimálně

⁸³Zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky.

⁸⁴RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 59). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)* (s. 33-34). Praha: Oeconomica.

⁸⁵Dle zákona č. 85/1996 Sb. o advokacii.

500 tisíc Kč. Jeho hodnota pak nesměla klesnout pod tuto hranici po celou dobu fungování nadace. Tuto podmínku většina z tehdejších nadací nedokázala splnit, a proto si z více jak 5 000 nadací dokázalo udržet právní formu nadace pouze kolem 50 organizací. Zřizovatelé nadací však měli i jiné možnosti, než jen zajistit potřebné jmění či nadaci zrušit. Směli totiž nadaci přeměnit na obecně prospěšnou společnost, případně ji sloučit s nadací jinou. Většina nadací svou činnost i tak ukončila nebo byla po nesplnění podmínek zrušena okresními úřady.⁸⁶

Také církve a náboženské společnosti pocítily dopady legislativních změn. V tomto případě se však jednalo o změnu vítanou, provedenou zákonem o církvích a náboženských společnostech. Tento zákon totiž upravuje mimo jiné i minimální počet osob následujících konkrétní víru, nutných k registraci nové církve či náboženské společnosti. Zatímco minulá právní úprava vyžadovala 10 000, respektive 500 takových osob, tento zákon vyžaduje pouhých 300 zletilých obyvatel ČR. Toto zmírnění legislativních požadavků výrazně pomohlo nově vznikajícím církvím a náboženským společnostem, které se do té doby nemohly registrovat, a to právě z důvodu nízkého počtu členů.⁸⁷

Dalším významným dopadem jsou od roku 2010 ovlivněny nadační fondy. Tehdy totiž došlo k legislativní změně, která umožnila nadačním fondům, které dosáhly hodnoty majetku převyšující 1 milion Kč, transformovat svou právní formu na nadaci. Nadační fondy tak možnosti této přeměny poměrně hojně využívají, neboť je to pro ně výhodné, a to zejména ze dvou důvodů. Nadace má totiž, na rozdíl od nadačního fondu, právo podílet se na podnikání akciových společností, a také na osvobození výnosů z nadačního jmění od daně z příjmu.⁸⁸

⁸⁶RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020* (s. 34-35). Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

Dle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁸⁷Dle zákona č. 3/2002 Sb., Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

⁸⁸Dle Zákona č. 158/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů.

Deverová, L. (nedatováno). *Proč a jak založit nadační fond*. Cit. 20. 3. 2018, dostupné z Neziskovky.cz: <http://www.neziskovky.cz/clanek/1158/0/hledej/proc-a-jak-zalozit-nadacni-fond/>

Vlivem připravovaných legislativní změn v podobě NOZ byla v roce 2013 občanským sdružením poskytnuta možnost transformace na jinou právní formu. Pokud v této době stávajícímu občanskému sdružení nevyhovovala tato právní forma, která měla být brzy změněna na spolek dle NOZ, mohlo této možnosti využít. Transformovat se však sdružení smělo pouze na obecně prospěšnou společnost. I přesto byla tato přeměna vhodná, a to především pro menší občanská sdružení, která neměla zřízené organizační jednotky. Mnohá tehdejší občanská sdružení této možnosti přeměny využila, neboť transformací nezanikala jejich historie, která byla a může být i dnes, podstatná například pro získávání dotací. Tyto přeměny byly vítané i ze strany státu, neboť činnost obecně prospěšných společností byla podstatně transparentnější, a tudíž i lépe kontrolovatelná.⁸⁹

Největší komplexně provedenou změnu právní úpravy, spojenou s největšími dopady znamenal pro NNO příchod NOZ v roce 2014. Ten ovlivnil většinu právních forem těchto organizací. Všechny právnické osoby měly povinnost důkladně se s novou právní úpravou seznámit, a zajistit soulad organizací s jejími novými normami. Upraven tak musel být podle podmínek uvedených v zákoně název nestátních neziskových organizací, a to do dvou let od účinnosti NOZ. Do tří let od nabytí účinnosti tohoto zákona musely být upraveny také stanovy, zakladatelské listiny a statuty těchto organizací. NOZ povazuje všechny právnické osoby k zápisu do veřejného rejstříku, které jsou vedeny při rejstříkových soudech. Do šesti měsíců od účinnosti NOZ tak musely tyto organizace ověřit, zda příslušný rejstřík obsahuje všechny povinné údaje a musely případné chybějící údaje doplnit. Výjimka byla udělena spolkům (dřívějším občanským sdružením) a zájmovým sdružením právnických osob. Ta mohla výše uvedené údaje ověřit a doplnit do tří let od nabytí účinnosti NOZ.⁹⁰

⁸⁹Dle zákona č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost a o změně zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Vencl, J. (nedatováno). *Přeměna v roce 2013*. Dostupné z Asociace poraden pro osoby se zdravotním postižením ČR: <http://www.apzp.cz/userfiles/4263/files/Premena%20OS%20na%20OPS%20v%20roce%202013.pdf>

⁹⁰ANNOJMK. (16. 1 2014). *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* (s. 5-12). Dostupné z ANNOJMK- společně dáváme smysl: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>

Dne 25. května 2018 vstoupí v účinnost obecné nařízení o ochraně osobních údajů⁹¹ neboli GDPR. Toto přímo aplikovatelné nařízení Evropského parlamentu a Rady EU má za cíl ochránit veškerá osobní data občanů. Nařízení se bude vztahovat na všechny, kdo shromažďují a zpracovávají osobní údaje občanů kteréhokoliv státu Evropské unie. Vzhledem k tomu, že se nařízení GDPR ještě není účinné, nelze předvídat, jak se s jeho zněním a novými pravidly vypořádá praxe. Jisté však je, že dopady tohoto nařízení neminou ani NNO.⁹²

⁹¹Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

⁹²GDPR.cz. (nedatováno). *Co je GDPR a jak bude aplikováno v Česku*. Cit. 20. 3. 2018, dostupné z Obecné nařízení o ochraně osobních údajů prakticky: <https://www.gdpr.cz/gdpr/co-je-gdpr/>

ZÁVĚR

Problematika neziskových organizací i vývoje jejich role je bezpochyby obsáhlým tématem. Z tohoto důvodu jsem dominantní kapitoly této práce zaměřil na soukromý neziskový sektor, který od 90. let prošel řadou zajímavých změn. Vývoj role neziskových organizací bylo možné pojmout z mnoha různých hledisek. Právo je však pro život organizací zcela zásadní, neboť jde o právem vytvořené právnické osoby, vyvíjející činnost dle platného práva. Z tohoto důvodu jsem v této práci demonstroval vývoj role nestátních neziskových organizací na legislativních změnách, které měly v průběhu času vliv na vznik i činnost těchto organizací.

Hlavním cílem této práce bylo zmapovat a zanalyzovat vybrané legislativní změny právní úpravy nestátních neziskových organizací, a zároveň vybrané dopady změn na tyto organizace. Tento cíl byl naplněn zejména prostřednictvím dvou posledních a nejobsáhlejších kapitol. Ty byly věnovány vývoji legislativní úpravy ve sledovaném období, tj. od roku 1989 až do současnosti, a také hlavním dopadům, které tyto změny pro jednotlivé organizace v nestátním neziskovém sektoru znamenaly.

Při zpracování tohoto tématu jsem nenarazil na žádný závažný problém. Obtížné bylo pouze zorientovat se ve velkém množství právních předpisů, a ještě větším množství jejich novel. Práce se zdroji také neobnášela žádné větší obtíže. Pro vypracování této práce bylo využito jejich poměrně velké a různorodé množství. V teoretické části jsem čerpal převážně z publikace doc. Ing. Jaroslava Rektoříka, CSc. a kolektivu autorů, a také z publikace Ing. Petra Boukala, Ph.D. Kapitoly týkající se legislativních změn byly zpracovány s využitím odborných článků i publikací JUDr. Lenky Deverové, mnoha souvisejících zákonů a dalších zdrojů.

V průběhu času bylo mnoho nestátních neziskových organizací donuceno přizpůsobit svou právní formu, strukturu, zakládající listiny a často i hodnotu svého jmění legislativním změnám, což se mnohdy neobešlo bez velkých obtíží. Většina těchto změn totiž vyžadovala nemalé finanční prostředky a spoustu hodin práce navíc. Je však třeba říci, že všechny změny nebyly pro nestátní neziskové organizace nežádoucí, spíše naopak. Právní úprava organizací státního neziskového sektoru prošla za sledované období mnoha pozitivními změnami. Příkladem lze uvést už jen skutečnost, že do příchodu nového občanského zákoníku byla legislativa poměrně roztržštěná a tím také méně přehledná.

Téměř každá právní forma nestátní neziskové organizace měla svůj vlastní zákon, kterým byla upravena. Nový občanský zákoník však většinu těchto zákonů zrušil a komplexně ucelil právní úpravu právních forem spadajících do nestátního neziskového sektoru. Jakým způsobem se bude právní úprava neziskových organizací vyvíjet nadále, je otázkou času. Za posledních bezmála 30 let si však díky ní soukromé neziskové organizace vybudovaly stabilní postavení a role, které se pravděpodobně budou i nadále rozvíjet.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Typologie NNO v ČR podle funkcí	22
Tabulka č. 2: Statistika NNO od roku 1990 do roku 2013.....	26
Tabulka č. 3: Statistika NNO od roku 2014 do roku 2017.....	40

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Členění národního hospodářství podle principu financování	9
Obrázek č. 2: Pestoffův model „trojúhelníkového blahobytu “	11
Obrázek č. 3: Členění neziskového soukromého sektoru	23
Obrázek č. 4: Členění neziskového veřejného sektoru	24

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR – Česká republika

NIF – Nadační investiční fond

NNO – nestátní nezisková organizace

NOZ – nový občanský zákoník

RVNNO – Rada vlády pro nestátní neziskové organizace

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)*. Praha: Oeconomica.
- Boukal, P., & Vávrová, H. (2007). *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Praha: Oeconomica.
- Dobrozemský, V., & Stejskal, J. (2016). *Nevýdělečné organizace v teorii, 2. aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer.
- Dohnalová, M., & Průša, L. (2011). *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer.
- Frič, P. (2001). *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hyánek, V. (2011). *Neziskové organizace: teorie a mýty*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta.
- Novotný, J. (2004). *Ekonomika a řízení neziskových organizací (zejména nevládních organizací)*. Praha: Oeconomica.
- Pajas, P., Deverová, L., Petrlíková, B., Sekanina, O., & Sekaninová, L. (1996). *Průvodce neziskovým právem, 1. vydání*. Praha: Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací.
- Peková, J., Pilný, J., & Jetmar, M. (2008). *Veřejná správa a finance veřejného sektoru, 3. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: ASPI.
- Pospíšil, M., Neumayr, M., Škarabelová, S., Malý, I., Meyer, M., & Schneider, U. (2009). *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru.
- Rejzler, J. (2010). *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení, 3. aktualizované vydání*. Praha: Ekopress.
- Svoboda, F. (2007). *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností*. Brno: CVNS.

- Škarabelová, S. (2005). *Definice neziskového sektoru: sborník příspěvků z internetové diskuze CVNS*. Praha: Professional Publishing.
- Tetřevová, L. (2008). *Veřejná ekonomie*. Praha: Professional Publishing.

Internetové zdroje

- Advokátní kancelář Rott. (5. 4 2013). *Transformace občanských sdružení (o.s.) na obecně prospěšné společnosti (o.p.s.)*. Dostupné z Advokátní kancelář Rott: <http://www.akrott.net/aktuality/item/109-transformace-obcanskych-sdruzeni-os-na-obecně-prospěšné-společnosti-ops>
- ANNOJMK. (16. 1 2014). *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO*. Dostupné z ANNOJMK- společně dáváme smysl: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>
- Brhlíková, P. (2007, May 26). *The nonprofit sector in the Czech Republic*. Retrieved from CERGE-EI: https://www.cerge-ei.cz/pdf/dp/DP128_2004.pdf
- ČSÚ. (nedatováno). *Aktualizovaná statistika počtu NNO v letech 1990-2017*. Dostupné z Nadace neziskovy.cz: http://www.neziskovky.cz/clanky/511_695/fakta_statistika-postu-nno/
- Donorsforum. (nedatováno). *Definice filantropie*. Dostupné z Maentiva: <http://www.maentiva.com/o-nas/filantropie/definice-filantropie>
- Deverová, L. (nedatováno). *Proč a jak založit nadační fond*. Dostupné z Neziskovky.cz: <http://www.neziskovky.cz/clanek/1158/0/hledej/proc-a-jak-zalozit-nadacni-fond/>
- GDPR.cz. (nedatováno). *Co je GDPR a jak bude aplikováno v Česku*. Dostupné z Obecné nařízení o ochraně osobních údajů prakticky: <https://www.gdpr.cz/gdpr/co-je-gdpr/>
- Kučerová, D. (21. 10 2013). *Sdružení fyzických osob bez právní subjektivity od roku 2014*. Dostupné z Podnikatel.cz: <https://www.podnikatel.cz/clanky/sdruzeni-fyzickych-osob-bez-pravni-subjektivity-od-roku-2014/>

- *Majetkové narovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi.* (16. 7 2012). Dostupné z Vláda České republiky: <https://www.vlada.cz/majetkove-narovnani-97510/>
- Mišutková, D., & Valach, R. (23. 1 2013). *Založení a změny v nadaci ve světle nového občanského zákoníku.* Dostupné z epravo.cz: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zalozeni-a-zmeny-v-nadaci-ve-svetle-noveho-obcanskeho-zakoniku-87968.html>.
- Odbor 22. (20. 4 2009). *Metodiky „Deset kroků procesem komunitního plánování“.* Dostupné z Ministerstvo práce a sociálních věcí: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6815/10_metodika_priloha.pdf
- RVNNO. (11. 8 2015). *Státní politika vůči NNO na léta 2015 - 2020.* Dostupné z Vláda České republiky: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf
- RVNNO. (2015). *Typologie NNO v ČR podle Státní politiky vůči NNO v letech 2015 - 2020.* Dostupné z Nadace neziskovky.cz: [https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy\\$ch-organizaci/](https://www.neziskovky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovy$ch-organizaci/)
- Třetí patro. (nedatováno). *Historie neziskových aktivit v ČR.* Dostupné z Třetí patro: <http://www.tretipatro.cz/index.php?cmd=page&id=26>
- Velvyslanectví České republiky při Svatém stolci. (nedatováno). *Suverénní řád maltézských rytířů.* Dostupné z Ministerstvo zahraničních věcí: https://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_suverennim_radu_maltezskych_rytiru/o_s_r_m_r.html
- Vencl, J. (nedatováno). *Přeměna v roce 2013.* Dostupné z Asociace poraden pro osoby se zdravotním postižením ČR: <http://www.apzp.cz/userfiles/4263/files/Premena%20OS%20na%20OPS%20v%20roce%202013.pdf>

- Záhumenský, D. (5. 7 2015). *Jak změnit název spolku - návod pro dřívější občanská sdružení*. Dostupné z David Záhumenský advokátní kancelář: <https://www.davidzahumensky.cz/2015/07/05/jak-zmenit-nazev-spolku-navod-pro-drivejsi-obcanska-sdruzeni/>

Legislativní zdroje

- Zákon č. 15/1990 Sb., o politických stranách.
- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.
- Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované.
- Zákon č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky.
- Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích, v platném znění.
- Zákon č. 68/1993 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony na úseku vnitřní správy, ve znění platném do 15. 2. 1993.
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.
- Zákon č. 223/1994 Sb., Zákon o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění zákona č. 121/1993 Sb.
- Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů.
- Zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii.
- Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.
- Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích.
- Zákon č. 340/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 3/2002 Sb., Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 208/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů.
- Zákon č. 210/2002 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.
- Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony.
- Zákon č. 126/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o přeměnách obchodních společností a družstev.
- Zákon č. 158/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 231/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

- Zákon č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost a o změně zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 302/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

ABSTRAKT

RYCHLÝ, P. (2018). *Neziskové organizace a vývoj jejich role* (Bakalářská práce). Plzeň: Fakulta ekonomická, Západočeská univerzita v Plzni.

Klíčová slova: neziskový sektor, neziskové organizace, občanská sdružení, nadace, obecně prospěšná společnost, církve, náboženské společnosti, sdružení bez právní subjektivity, zájmová sdružení, profesní komory, politické strany, hnutí, spolky, ústavy

Hlavním cílem této bakalářské práce je poukázat na vybrané legislativní změny týkající se nestátního neziskového sektoru a jejich vybrané důsledky na fungování nestátních neziskových organizací. Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola vymezuje prostor v národním hospodářství, který je určen pro neziskový sektor a popisuje typy členění národního hospodářství. Druhá kapitola shrnuje historii neziskových aktivit v českých zemích od středověku až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Třetí kapitola charakterizuje neziskový sektor a funkce organizací, které do sektoru patří. Čtvrtá kapitola shrnuje legislativní vývoj nestátních neziskového sektoru v posledních letech před rozdělením České a Slovenské republiky, a zároveň pojednává o podstatných novelizacích týkajících se neziskového sektoru v České republice. Poslední pátá kapitola analyzuje důležité legislativní změny a popisuje, jak tyto změny přímo ovlivnily neziskové organizace.

ABSTRACT

RYCHLÝ, P. (2018). *Non-profit organizations and their role development* (Bachelor Thesis). Plzeň: Faculty of Economics, University of West Bohemia.

Key words: non-profit sector, non-profit organizations, civil associations, foundations, public benefit associations, churches, religious societies, consortia agreements, interest associations, professional chambers, political parties, movements, associations, institutions

The main aim of the bachelor thesis is to point to the selected legislative changes of the non-profit sector and their selected impacts on functioning of non-profit organizations. The thesis has 5 chapters. The first chapter of the thesis delimits space in the national economy that is identified for the non-profit sector and then describes the types of division of the national economy. The second chapter of the thesis recapitulates the history of the non-profit sector in the Czech lands from the Middle Ages to the fall of communism in 1989. The third chapter of the thesis characterizes the non-profit sector and the function of its organizations. The fourth chapter recapitulates the legislative development of the non-profit sector in the last years before Czechoslovakia split into two countries, and then the chapter deals with important novelizations of the Czech non-profit sector. The last chapter analyses important legislative changes and describes the way the changes directly affected the non-profit organizations.